

УДК: 321.01

Примљено:
5. март 2011.

Прихваћено:
25. мај 2011.

Прегледни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година VII, vol. 10

Број 1/2011.

стр. 243-261

*Зоран Милошевић**

ЗАШТО СЕ РАСПАДАЈУ ДРЖАВЕ?***

Резиме

Услед одсуства јасних (државотворних и националних) идеја јавља се аномија који доводи до урушавања друштва и државе. Аномија је, дакле, неусаглашеност нормативно-функционалних захтева система и реално понашање индивидуа, које води ка отуђењу индивидуа од друштва. Друштво нема могућности да усмери понашање индивидуа у институционалне оквире на које су раније навикли, а људи, лишени вредносно-нормативне оријентације, налазе се у стању или крајње узнемирености или дубоке депресије, делују у страху или ризикујући, вођени тренутним интересима и самим тиме престају да реорганизују структурне елементе друштва-система.

Аномија је једнако погубна и за личност и за друштво и за државу. Личност се десоцијализује, губи навике моралног, правног регулисања свог понашања, мотивација постаје утилитарна, примитивно-хедонистичка, на нивоу физиолошких потреба. Друштво и држава почињу да се распадају, јер се не реорганизују некад стабилне социјалне везе, односи и политичке институције.

Кључне речи: Држава, институције, политика, национална идеја, аномија, распад, Балкан, друштво

* Институт за политичке студије, Београд

*** Рад је настао у оквиру научног пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција“, који финансира Министарство науке Републике Србије.

Преседник Руске федерације, Д. Медведев, на заседању Националног антитерористичког комитета (НАК), 22. фебруара 2011. године изјавио је да ситуација на Блиском истоку и арапском свету може довести до глобалних и историјских промена, тј. може се догодити дезинтеграција великих и густо насељених држава на мале државице, што ће бити извор пожара у наредним деценијама.

Кандидата за распад је много, не само у арапском свету. Споменимо само неке: Белгија, БиХ, Авганистан, Ирак, Либија, Турска, Пакистан...

Разматрање распада држава постало је нешто уобичајено. Тако Истраживачки центар The Fund for Peace и Carnegie Endowment for International Peace објавио је „Рејтинг нестабилних држава света“ на основу 12 критеријума (демографски, економски, политички и војни...). У првих 20 држава, које се налазе на граници распада су Обала Слоноваче, Конго, Судан, Ирак, Сомалија, Сијера Леоне, ЧАД, Јемен, Либериа, Хаити, Авганистан, Руанда, Северна Кореја, Колумбија, Зимбабве, Гвинеја, Бангладеш, Бурунди, Доминиканска Република, Централно Афричка Република... Украјина је заузела 38 место заједно са Сиријом, Етиопијом, Пакистаном, Парагвајем и Египтом. У трећој групи се налазе Белорусија, Азербејџан, Русија (59 место), а следе Саудијска Арабија, Турска, Вијетнам, Нигерија, Филипини, Иран и Куба.

Што се тиче Европе најкритичнији је Балкан. Ту се издваја Босна и Херцеговина као највећи кандидат за распад. САД и Европска унија једноставно не дозвољавају одржавање референдума на којима би Срби и Хрвати изгласали издвајање.¹ На тај начин она се одржава присилно, што не може вечно трајати. Слична ситуација је и у Македонији, с тим што овде Албанци представљају дестабилизујући фактор, јер имају подршку САД И Европске уније за свој пројекат поделе Македоније,² што када се узме у обзир Космет, Хрватска и Црна Гора *може лако да буде схваћено као антиправославни и антисловенски контекст.*

Што се тиче САД, као главног идеолога стварања нових држава, морамо рећи да ни њу није мимоишло слично расуђивање. Познати руски генерал и геополитичар, Леонид

1 Осторожно, страны распадаются! <http://www.vazhno.ru/important/article/4611/>

2 Види: Зоран Милошевић, На корак до распада, *Печат*, бр. 156, Београд, 11. март 2011, стр. 54 – 55.

Ивашов, каже да без обзира на демократске изборе, ова држава се налази под влашћу финансијског капитала, *односно слогана* „Долар рађа власт. Но, ако долар падне и у САД ће се распршити машта о власти над целим светом“³, а после тога следи и њен распад.

Додајмо да су експерти ЦИА прорачунали да ће се Русија 2015. године распасти на шест до осам држава, а анализе по овом питању могу се пронаћи на самом сајту ове шпијунске организације. *Ту су још* и анализе и прогнозе о развоју света у наредних 10 до 15 година.

Распад Русије, према ЦИА догодиће се због сукоба амбиција да *се* буде глобални лидер у свету и умањених ресурса.⁴

У нашим медијима и друштвеној мисли такође се повремено води полемика око распада Србије. Један од новијих прилога на ову тему је чланак Светислава Басаре,⁵ као и неколико других повезаних са питањем регионализације Србије.⁶

Басара пише: „Сада је на снази подела на „патриоте” и „грађанисте”, подела која поново стиче, за сада, стидљиву подршку државе. Ми, заправо, понављам то по ко зна који пут, немамо проблема са политиком већ са културним моделом наслеђеним из прве половине претпрошлог века.“ „За разлику од других социјалистичких земаља (осим Русије) пад Берлинског зида и слом комунизма у Србији нису резултирали обновом грађанског друштва, културе и система вредности, већ се у историјском смислу отишло корак назад. Ако је комунистички покрет још увек део светскоисторијског процеса, израз еманципације пролетаријата и секуларне интелигенције, след суманутих и трагичних догађаја с краја осамдесетих и почетка деведесетих био је револуција лумпенпролетаријата и олоша.

3 Леонид Ивашов. США распадется через 17 лет, <http://www.rusbeseda.ru/index.php?topic=1961.0>

4 Дмитрий Табачник, Идеология ущербности, или Почему распадаются государства, <http://1stolica.com.ua/2764.html>

5 Светислав Басара, Зашто се Србија распада, <http://www.politika.rs/rubrike/Kulturni-dodatak/Zashto-se-Srbija-raspada.sr.html>

6 Види: Todorović: Novim regionima priprema se raspad Srbije, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/todorovic-novim-regionima-priprema-se-raspad-srbije_137162.html; Слободан Кљакић: Преуређење уместо разбијања Србије, <http://www.nspm.rs/hronika/slobodan-kljakic-preuredjenje-umesto-razbijanja.html>

Тај преврат је изведен иза димне завесе лажног вишепартијског система и још лажнијег парламентаризма. Из калуге комунистичког друштвеног уређења – мора се признати функционалнијег од актуелног – и каквог-таквог културног поретка, Србија је преконоћ склизнула у трибалну утопију у којој су привиди институција постали још привиднији, а сва моћ узурпирана од стране разноразних већа старца и старица.“ „Може мислити ко шта хоће, али никаквог ту национализма није било. Као што га нема ни данас. Национализам је могућ искључиво унутар слободне *нације*, а српски народ се, нажалост, никада није уздигао из оријенталне зачараности и неслободе. Национализам је кохерентна идеологија чији је циљ очување виталних снага нације од погубних утицаја касног модернизма: разобрученог хедонизма и свакојаким субверзивних „слобода“; неуспех и анахроност те доктрине скривени су у томе што је она – иако радо кокетира са црквама – као и свака идеологија у суштини антирелигиозна и не успева да увиди есхатолошки смисао дисолуције у савременом свету, расула које се може (и мора) успоравати и каналисати, али које није могуће зауставити.“ „Од свог настанка па до данас, Србија није смогла снаге да постоји *за себе*; да сама себи буде сврха, да унутар расположивог простора успостави реалан културни и државни поредак.“ Резултат овога је могућност да се Србија распадне.⁷

Политиколог Зардушт Ализаде сматра да предуслови за распад државе имају оне које имају етно-конфесионалне

7 Ово је прилично једнострано, па и некомпетентно мишљење, јер истиче тезу да Србија није смогла снаге да постоји *за себе*. Србија је, наравно, смогла снаге, али је управо то постало проблем за светске центре моћи. Другачија виђење овог проблема од Басариног су бројнија и боље аргументована. Види: Богдана Кољевић, Државно питање Србије, у зборнику: *Србија политички и институционални изазови*, Приредили: Момчило Суботић и Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 7 – 18.; Зоран Милошевић, нацрт Статута Војводине – основ за денацификацију Срба у покрајини, у зборнику: *Србија политички и институционални изазови*, Приредили: Момчило Суботић и Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 191 – 202. Зоран Милошевић, Ђирилица, правосуђе у српска држава, *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2010, стр. 345 – 353.; Зоран Милошевић, О појму и теоријама политичке модернизације, *Српска политичка мисао*, бр. 3, Београд, 2008, стр. 11 – 30.; Зоран Милошевић, Независност Космета – историјско подсећање и нова питања?, *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2008, стр. 9 – 22.; Данијела Ненадић, Идентитет и вредности: улога и значај националног идентитета у контексту глобализације, *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2007, стр. 177 – 198.

конфликте различитих интензитета, а поред тога и постоји и образац власти (управљања) који се може назвати «лошим управљањем», тако да су за распад оваквих држава заинтересовани и регионални и светски центри моћи. Код неких држава територијална целовитост више зависи од спољашњег фактора, иако унутар граница живе различите нације и конфесије које се не подносе.⁸

Од најстаријих времена до данас постојале су и постоје државе које се разликују једна од друге по свом унутрашњем устројству, социјалном саставу, по форми владавине и по многим другим елементима. До XVIII века власт је имала сакрални (теолошки) карактер, тј. велику улогу у њеном формирању и управљању имала је вера, односно верске заједнице (Црква, Исламска верска заједница код нас посебно...). После Француске револуције десило се да није само збацивана стара власт већ и Бог, а место религије заузела је идеологија – својеврсна световна религија, чије догме није освештао Бог већ народ или његови најбољи представници.

На тај начин, без обзира на мноштво државних форми, у свим регионима Планете *идеологија је постала главни везивни (интеграциони) елемент у конкретној држави*. При томе није важно из чега је та идеологија потекла, да ли из религиозних догми (Иран, на пример) или научног, рационалистичког сазнања. Другим речима, идеје су *успостављале* власт над људским умовима, а то је онда државу одржавало у животу.

Династија Романових је пала када је народ који је раније проносио славу Цара и Отаџбине изгубио веру у Бога и поверење у православну цркву. СССР се распао када је комунистичка идеологија изгубила доминацију у умовима људи, а КПСС изгубила поверење не само код обичне масе, већ и код већине својих чланова. Слично је било у Југославији, а касније се то поновило и приликом одвајања Црне Горе из састава СР Југославије.⁹

8 Види: <http://www.regnum.ru/news/polit/1377965.html#ixzz1N3InU38c> ; Упор.: Референдум в Судане - крупнейшее государство Африки распадается надвое, 9 января 2011, <http://www.newsru.com/world/09jan2011/sudan.html>

9 У муслиманском делу Босне и Херцеговине, као и у Хрватској, веома омиљена тема која подиже читаност новина и посећеност сајтова је расуђивање о даљњој деструкцији Србије. Види: Да ли се Србија полако распада, <http://www.dnevniavaz.ba/forum/showthread.php?2758-Da-li-se-srbija-polako-raspada>; Упор.: Podržimo raspad Srbije, <http://sr-rs.facebook.com/pages/Podr%C5%BEimo>

Мала Холандија је победила Шпанију у борби за независност истакавши идеје протестантизма насупротив шпанског римокатоличанства. Турска је током Првог светског рата размрвљена (што је почело знатно раније), али је тада процес заустављен када се одрекла исламских вредности и корумпиране идеје халифата на челу са султаном-халифом и прихватила позападњачавање и модернизацију, ослонивши се на реализацију световне државе и идеологију турског национализма.¹⁰ Све ово је водило и одрицању од већих или мањих делова територије на што су утицале и велике силе и прекрајање граница после изгубљених ратова. Поновно јачање државе имали су само они народи који су успели да већини становника наметну нову, државну идеологију која је давала нови смисао постојања, како самој држави тако и становништву.

Историја нас учи да стварајући државу, ако желимо да она опстане, морамо посветити највећу пажњу идеологији која мора одговарати већини становника, а ако то није могуће онда постоје два решења – одрицање од територије насељене дисидентима (који не прихватају нову идеологију – пример Турске) или њихова асимилација (пример Немачке), односно протеривање (пример Хрватске и тзв. независног Косова). Уколико се то не учини државе ће се раније или касније распасти.

Распад државе (state failing)

Држава је политичка заједница која има одређену структуру, организацију политичке власти и могућност да управља социјалним процесима на својој територији. Држава је најважнија институција политичког система. Значај државе је у томе да има максималну концентрацију власти у својим рукама, као и ресурсе који јој омогућавају да ефикасно и одлучујуће утиче на социјалне промене *и живот својих грађана*.

Од *своје* појаве, државе је предмет проучавања. Тако се долазило до закључака да се држава појављује и постоји вољом Бога (теолошка фаза); на основу уговора (фаза разума и сазнања); због психолошких разлога (фактор људске психе);

raspad-Srbije/141302905893238?v=info

10 Види: Зоран Милошевић, *Турска и неоосманizam*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2010.

биолошки разлози (органиска теорија); због социјално-економских фактора (марксистичко-материјалистичка фаза); док *према* теорији насиља њен настанак и постојање омогућавају војно-политички фактори. Поред тога, у литератури је могуће пронаћи и хипотезе да на образовање и постојање државе утичу и географски фактори, етнички, демографски и информациони.

Ипак, јасно је да се држава ствара, постоји и развија као резултат сложених социјално-економских фактора, *односно* као инструмент задовољавања интереса друштва, група, класа, социјалних слојева и појединих *лидерских* личности.

Држава испуњава низ функција, по чему се разликује од других политичких институција, *које се* деле се на спољашње и унутрашње. Унутрашње функције су економска, социјална, организациона, правна, политичка, образовна, и културно-васпитна. Спољашња је организација сарадње са другим држава у области економије, социјалних, технолошких, културних и трговачких делатности. Саставни део спољашње функције је и одбрана државе од спољних опасности.¹¹

Државе нестају са карте света услед војног освајања, распада империја или уједињавања са другим државама. Сасвим другачији карактер нестанка и појаве државе имају процеси током XX века када су се неке државе распале услед унутрашњих противуречности: сепаратистичких покрета или покрета за отцепљење појединих територија. Ова појава се по правилу назива *state failing* (*распад државе или пропадајуће државе*).

У друштвеним наукама постоји прилично раширено мишљење да се распад држава у трећем свету догађа услед краха или блокаде процеса социјално-економске модернизације. Наиме, и деценијама после стицања државне независности нека од тих друштава живе по свом традиционалном устројству служећи племенске вође, породичне или клановске структуре, а не стабилне државне институције. Неке државе су, опет, стекле независност за време распада колонијалних европских империја и постале чланице ОУН и другим међународних организација само зато јер се није нашла ни једна држава која би желела да окупира ту територију. Failed states (урушавајуће државе, државе – банкротски) не следе циљеве достизања доброг поретка и све-

11 Види: <http://www.webarhimed.ru/page-321.html>

општег благостања. Искуство многих постолонијалних и посткомунистичких држава даје могућност да се закључи да историјски пут развоја до нивоа националне државе, који је пронађен у Европи, не мора да се обавезно поново на другим местима.

Традиционална међународно-правна дефиниција државе као организације која уједињује народ, територију и власт не може да се примени на *failed states*.

Табела бр. 1: Индикатори које треба пратити да би се препознала распадајућа држава

Категорија	Успешна држава	Слаба (распадајућа) држава
Држава има монопол над влашћу	Да	Релативна власт (олигополија власти)
Ниво државног суверенитета	Висок	Низак
Квалитет демократије	Висок	Низак
Легитимност држава и лојалност грађана према држави	Високи	Ниски
Безбедност	Висока	Ниска
Државна контрола територије	Висока	Ниска
Државна контрола граница	Висока	Ниска
Ефикасност бирократских институција	Висока	Ниска
Распоред средстава присиле	Сконцентрисане у државним институцијама и опуномоћених лица	Нелегалан, у рукама приватних лица
Ниво корупције и криминала	Низак	Висок
Правни поредак	Стабилан	Нестабилан
Економија	Ради	У већој или мањој кризи
Демографске промене	Невелике и контролисане	Значајне и неконтролисане. Велика појава избеглица и масовна миграција ¹²

Број слабих и распалих држава умногоме се повећао од краја осамдесетих година XX века (Молдавија, Грузија, Азербејџан, Таџикистан и бивша СФРЈ. На тај начин, слабе и

12 Мартин Малек, РАСПАД ГОСУДАРСТВ КАК ЯВЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ, <http://www.acnis.am/book2006/malek.htm>

распале државе постају све већи извор нестабилности у међународном систему. Распале државе могу постати уточиште тероризма, криминалцима, нарко-трговцима, педофилима, трговцима белим робљем и другим криминалним елементима. Поред тога, распада једне државе се неминовно одражава на цео регион, а често и шире. Министар спољних послова Британије, Џек Стро, крајем октобра 2001. године (за време рата са талибанима у Авганистану) развио је „теорију домина при распаду држава“.¹³

У многим политиколошким истраживањима, као и у политичким декларацијама и изјавама политичара (на пример „Стратегија безбедности Европске уније“) слабе и распаднуте државе се повезују са тероризмом (Авганистан, Судан, тзв. држава Косово), али и са појавом избеглица. На пример, тренутно, према подацима Уједињених нација има око 10 милиона избеглица, а они, по правилу теже да се домогну богатих држава, односно САД, Европске уније и Русије.¹⁴

Распад и будућност државе

Савремени процеси ерозије неких држава ни у ком случају не значе крај државе, али дају могућност размишљању о *трансформацији државе*. Она може сачувати своје постојање, изменити само форму или потрошити политичко право на постојање као форма поретка.¹⁵

Но, до сада није пронађена ефикасна замена државној организацији. Држава није одслужила своје, што не значи да у некој будућности тако неће бити, о чему је говорио и Маркс и марксисти.

Веома занимљив став о распаду државе изнео је политиколог Алексеј Митрофанов. Наиме, он сматра да национална идеја ствара и одржава државу, а сада је зарађивање новца постало национална идеја, што је са становишта одр-

13 Jack Straw, *UK Foreign Secretary Straw Views 'Rebuilding of Afghanistan'*, Foreign & Commonwealth Office, October 22, 2001

14 Мартин Малек, РАСПАД ГОСУДАРСТВ КАК ЯВЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ, <http://www.acnis.am/book2006/malek.htm>

15 Jens Siegelberg, »Staat und internationales System—ein strukturgeschichtlicher Überblick«, *Strukturwandel internationaler Beziehungen. Zum Verhältnis von Staat und internationalem System seit dem Westfälischen Frieden*, Jens Siegelberg/Klaus Schlichte, Hg. Wiesbaden 2000, 51.

жања и развоја државе погубно. „Шта је код нас привлачно? Нема идеја. Ми свима говоримо да је потребно поделити новац, специјални орган створити. И шта даље? Ту нема идеје. Ми седимо на огромним ресурсима и никоме не дозвољавамо да приђе њима. Никога не пуштамо, а ни идеје не дајемо. И шта хоћемо? Наша национална идеја је постала – битка за готовину“.¹⁶

Ову вредност, сматра Митрофанов, треба одбацити. Главну национална идеја треба да буде човек, јер се држава састоји од људи, а тек потом од територије. Другим речима, велики грађани чине државу великом.

Са овим се слаже и Иљин, који каже да се држава гради *изнутра, душевно и духовно*; и државни живот се само изражава у спољашњим манифестацијама људи, а одвија се и протиче у њиховој души; њено оруђе или орган, јесте *људска правна свест*. Распад државе или било ког политичког поретка не састоји се једноставно у спољашњем неред, анархији, уличним погромима, убиствима и биткама грађанског рата. Све су то само плодови *унутрашњег распада који се већ догодио*. Људи «не виде» тај унутарњи распад и тим горе по њих, тим опасније по државу. Могло би се рећи: прави политички живот не галами у скупштинама и парламенти-ма, нити бесни на улицама. Он *ћути у дубини националне правне свести*, а галама, насиље и пуцњава – само су страсне и најчешће нездраве експлозије унутарњег политичког живота. Политички геније, велики државник, уме *да ослушкује ту безгласну правну свест свога народа* и да делује *из ње*, и уколико му се обраћа, онда ће и народ, препознавши га интуитивно, да ослушне и њега и да га следи. Према томе, народ и његов вођа сусрећу се и међусобно здружују у оној тајанственој дубини где обитава *љубав према отаџбини* и ирационално *државно-политичко расположење*.¹⁷

Истинско државотворно расположење душе настаје из патриотизма и национализма, констатује (тачно) Иљин. Здрава, државотворно расположена душа доживљава своју отаџбину као *живо правно јединство* и учествује у том

16 Без националной идеи Россия распадется, <http://asbyst.livejournal.com/3450.html>

17 Никола М. Гаврић, *Друштвена мисао Ивана А. Иљина*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Бања Лука, 2010, стр. 136.

јединству својом *правном свијешћу*, што значи да грађанин признаје државу на начин *добровољне самообавезе* и назива је «*моја држава*» или «*наша држава*».¹⁸

Потребно је да формална припадност државе не остане празан и мртав привид, већ да душа грађанина буде испуњена живим осећањем, лојалном вољом и духовном увереношћу. *Потребно је да држава живи у души грађанина и да грађанин живи за интересе и циљеве своје државе.* Међутим, формална регистрација грађана, њихово деспотско и једнострано уврштавање у државу, на то не рачуна и од тога не зависи. И управо државна припадност, која није испуњена живом љубављу грађанина према његовој отаџбини и народу, може лако да створи политичку илузију: *појављују се слојеви фиктивних грађана* који не примају к срцу ни живот ни интересе «своје» државе – једни из националних побуда (они у души сврставају себе у други народ), други – из економских разлога (у индустријском и трговачком смислу заинтересовани су за процват друге државе), трећи – из социјално-револуционарних мотива (они желе «својој» држави сваки могући неуспех и војни пораз). Сви ти «грађани» припадају држави само формално-правно, а душевно и духовно остају јој не само туђи већ, можда, и директно непријатељски расположени према њој, било као *саботери*, било као *издајници*. *Грађанин који своју државну припадност носи против своје воље, или без своје унутарње сагласности, јесте духовно и нездрава а политички опасна појава*, закључује с правом Иљин. Држава и влада морају да учине све што је у њиховој моћи да придобију његово поштовање, његову наклоност и лојалност, како би освојили његово срце, његову вољу и његову правну свест. Али, ако у држави постоје народности, или друштвено-економске класе, или политичке партије, које су нелојалне у свом политичком сепаратизму и које можда кују заверу, онда се политичка опасност претвара у праву претњу.

Ово је посебно опасно ако се ти људи домогну какве власти у држави. Користољубиви, неморални и корумпирани људи, безобзирни и безпринципијелни каријеристи, цинични демагози, честољубиви и властољубиви авантуристи – а

18 Исто, стр. 137.

да не говоримо о обичним криминалцима – не могу нити да створе, нити да одрже здравим државни организам. Јер, држава је *организована комуникација људи повезаних духовном солидарношћу, који ту солидарност не усвајају само умом већ је и подржавају снагом патриотске љубави, жртвене воље, достојним одважним поступцима у име пројекта будућности*. То значи да истинска, здрава држава почива управо на духовним темељима душе, о чему је овде било речи.¹⁹

Распад друштва и државе. Аномија

Рушење друштва је последица губљење његове способности да се репродукује, губитак његове квалитативне одређености, идентитета.

Распад Аустро-Угарске почетком XX века, Совјетског Савеза, Чехословачке и Југославије крајем XX века - реални су примери распада друштава: у оба случаја је била изгубљена способност да се репродукује структурално јединство социјалних односа на одређеној територији.

У животу многих друштава опажали су се догађаји који су их доводили на руб пропасти: Велика француска револуција XVIII века, Грађански рат у САД у XIX веку, Октобарска револуција у Русији у XX веку – најизразитији су примери.

Размотрићемо услове под којима постаје могућ распад друштва, остављајући по страни случајеве оружаног заузимања територија, тј. случајеве насилног спољашњег деловања.

Основно обележје пораста «неспокоја» друштва-система је *пораст девијације*, тј. како се већ помињало, нарушавање формираних норми социјалног поретка, које поимају индивидуе. Тај процес, по правилу, део је општијег процеса – *аномије*.²⁰ Тај термин је предложио Е. Диркем за означавање дезорганизације социјалног живота, уз који нормативни институционални поредак у друштву престаје да извршава своју регулациону улогу: нико не зна тачно шта је могуће, а шта немогуће, шта је правично, шта је неправично; не могу се повући границе међу законитим и претераним захтевима и надама, и зато сви сматрају да имају право да претендују на све.

19 Исто, стр. 137 - 139.

20 Види: Авторский коллектив: *Социология*, „ТетраСистемс“, Минск, 1998.

Први фактор, који потпомаже развоју аномии у друштву је због одређених узрока престанак оријентације великог дела становништва у својим деловањима на раније формиране покрете, одредбе статуса-улоге, који су до скоро били опште-прихваћене нормe понашања.

Претпоставке за појаву овакве ситуације често бивају природне катаклизме, економски потреси, ратови, при којима се значајне масе становништва покажу неспособним да одржавају свој животни ниво на уобичајен начин, и главни проблем за њих постаје проблем физичког преживљавања, који сузбија све раније изграђене социјалне смернице за обављање стандардних улога.

Навешћемо, на пример, опис положаја маса у периоду који је непосредно претходио Великој француској револуцији 1789. године: „Беспримерна беда, глад, недостатак робе широке потрошње, су се обрушили на народне масе села и градова. Сељаци, доведени до очаја, су напуштали своја места, одлазили у скитање, дизали побуне. Час тамо, час овамо, у разним провинцијама краљевине би букнули сељачки устанци. У градовима је гладна сиротиња разбијала продавнице и складишта хране. Друштвени покрети су захватили целу земљу... Сељаци руше мрске им замкове сењорија, пале имања спахија, деле међу собом спахијске шуме и ливаде...”²¹

Ситуација која се дешавала код нас деведестих година XX века, при свој спољашњој разлици од покрета сељака у феудалној Француској, у себи је носила исту идеју о дезорганизацији друштва, која се и реализовала, не само уз глад и немаштину, већ и уз рат. Смањивање производње, делимична запосленост, ниске зараде, избацивале су људе из уобичајених области статуса-улога, терали на тражење нових видова делатности, које би им обезбедиле прихватљив ниво живота, а неретко и голо физичко преживљавање.

Таква померања немају ништа заједничко са социо-професионалном мобилношћу. Ово последње је, у ствари, слободан или конкурентски прелаз индивидуе из једне области у другу, смену позиција статуса-улога. Свака таква позиција се карактерише стабилношћу очекивања што се тиче улога и представља карику у ланцу институализованих, нор-

21 Види: Авторский коллектив: *Общая социология*, Инфра – М, Москва, 2000.

мативно одређених односа. Добијајући нови статус, индивидуа прихвата нова правила сарадње с околином, при чему су та правила већ изграђена, позната, могу да се науче. Али, ипак, дубоко утичу на промену свести индивидуе, а која често може бити стресна.

Други фактор који доприноси развоју аномалије је *делегитимација*, тј. распадање полазних вредносних основа нормативног поретка, који обезбеђују интегративност, целовитост друштва на социјалном нивоу. Широке масе губе поверење у раније формиран систем вредности који је до недавно обезбеђивао легитимитет нормативног поретка. Критичко расположење многих људи према тим идеалима, представама, уверењима, који су им до скора изгледали важни, животни неопходни, важно су обележје делегитимације.

Важна компонента процеса распадања власти социјеталног нивоа друштва-система је делегитимација политичке власти. Губитак поверења маса у државне органе, незадовољство руководством земље, оштро сужава могућности правног регулисања друштва. Власт почиње да се одржава искључиво принудом, насиљем, што не може дуго да траје.

Сегментација вредносне свести је карактеристична, очигледно, за било које друштво. *Идеолошки плурализам није опасан за друштво као систем, уз присуство базичних социјално-политичких вредности које легитимишу нормативни поредак, које подржава већина судеоника социјалне сарадње.*²²

У условима дебаланса социјеталног нивоа и нивоа статуса-улога друштва, престаје нормално функционисање и институционалног нивоа система. Оно више није у могућности да у потребном обиму регулише односе статуса-улога, јер девијација поприма масовни карактер, што води слабењу социјалне контроле, смањењу могућности ефикасне примене институционализованих механизма санкција. У таквој ситуацији самоорганизација, уједињавање индивидуа, ако се и дешава, углавном је представљено у виду група, корпоративних организација, које су оријентисане на изражавање и заштиту уских групних интереса. Институционални ниво

22 Види: А. И. Соловьев, *Политология*, Аспент Прес, Москва, 2005, стр. 207 – 208.

система, на тај начин, губи социјетални, универзални карактер, распада се на низ сегмената (група, организација, корпорација), од којих се у свакој успостављају сопствене норме правила и сарадње.

Аномија је, дакле, неусаглашеност између нормативно-функционалних захтева система и реалног понашање индивидуа, које води ка отуђењу индивидуа од друштва. Друштво нема могућности да усмери понашање индивидуа у институционалне оквири на које су раније навикли, а људи, лишени вредносно-нормативне оријентације, налазе се у стању или крајње узнемирености или дубоке депресије, делују у страху или ризикујући, вођени тренутним интересима, и самим тиме престају да реорганизују структурне елементе друштва-система.

Аномија је једнако погубна и за личност и за друштво. Личност се десоцијализује, губи навике моралног, правног регулисања свог понашања, мотивација постаје утилитарна, примитивно-хедонистичка, на нивоу физиолошких потреба. Друштво почиње да се распада, јер се не реорганизују некад стабилне социјалне везе и односи.

Срећом, аномични процеси у друштву ретко добијају свеопшти карактер, и погађају обично посебне видове сарадње. Међутим свака форма аномије сведочи о неспособности механизма функционисања друштва да репродукује равнотежу система под утицајем окружења, и што су дубљи аномични процеси, то је теже постићи репродуковану равнотежу стања система.²³

23 Опширније у нашем уџбенику: *Увод у социологију*, Слобомир П Универзитет, Слобомир – Бијељина, 2009, стр. 208 – 2010.

ЛИТЕРАТУРА

- Авторский коллектив: *Социология*, «ТетраСистемс», Минск, 1998.
- Авторский коллектив: *Общая социология*, Инфра – М, Москва, 2000.
- Басара, Светислав: Зашто се Србија распада, <http://www.politika.rs/rubrike/Kulturni-dodatak/Zashto-se-Srbija-raspada.sr.html>
- Без национальной идеи Россия распадется, <http://asbyst.livejournal.com/3450.html>
- Гаврић, Никола М.: *Друштвена мисао Ивана А. Ильина*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Бања Лука, 2010, стр. 136.
- Da li se Srbija polako raspada, <http://www.dnevniavaz.ba/forum/showthread.php?2758-Da-li-se-srbija-polako-raspada;>
- Ивашов, Леонид. США распадется через 17 лет, <http://www.rusbeseda.ru/index.php?topic=1961.0>
- Кљаквић, Слободан: Преуређење уместо разбијања Србије, <http://www.nspm.rs/hronika/slobodan-kljakic-preuredjenje-umesto-razbijanja.html>
- Кољевић, Богдана: Државно питање Србије, у зборнику: *Србија политички и институционални изазови*, Приредили: Момчило Суботић и Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Малек, Мартин: РАСПАД ГОСУДАРСТВ КАК ЯВЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ, <http://www.acnis.am/book2006/malek.htm>
- Милошевић, Зоран: На корак до распада, *Печат*, бр. 156, Београд 11. март 2011.
- Милошевић, Зоран: Нацрт Статута Војводине – основ за денацификацију Срба у покрајини, у зборнику: *Србија политички и институционални изазови*, Приредили: Момчило Суботић и Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Милошевић, Зоран: Ћирилица, правосуђе у српска држава, *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2010.

- Милошевић, Зоран: О појму и теоријама политичке модернизације, *Српска политичка мисао*, бр. 3, Београд, 2008.
- Милошевић, Зоран: Независност Космета – историјско подсећање и нова питања?, *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2008.
- Милошевић, Зоран: *Увод у социологију*, Слободомир П Универзитет, Слободомир – Бијељина, 2009, стр. 208 – 2009.
- Милошевић, Зоран: *Турска и неоосманizam*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2010.
- Ненадић, Данијела: Идентитет и вредности: улога и значај националног идентитета у контексту глобализације, *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2007, стр. 177 – 198.
- Осторожно, страны распадаются! <http://www.vazhno.ru/important/article/4611/>
- Podržimo raspad Srbije, <http://sr-rs.facebook.com/pages/Podr%C5%BEimo-raspad-Srbije/141302905893238?v=info>
- Референдум в Судане - крупнейшее государство Африки распадается надвое, 9 января 2011, <http://www.newsru.com/world/09jan2011/sudan.html>
- Straw, Jack: *UK Foreign Secretary Straw Views 'Rebuilding of Afghanistan,'* Foreign & Commonwealth Office, October 22, 2001.
- Siegelberg, Jens: »Staat und internationales System—ein strukturgeschichtlicher Überblick«, *Strukturwandel internationaler Beziehungen. Zum Verhältnis von Staat und internationalem System seit dem Westfälischen Frieden*, Jens Siegelberg/Klaus Schlichte, Hg. Wiesbaden 2000, 51.
- Соловьев, А. И.: *Политология*, Аспент Прес, Москва, 2005, стр. 207 – 208.
- Табачник, Дмитрий: Идеология ущербности, или Почему распадаются государства, <http://1stolica.com.ua/2764.html>
- Todorović: Novim regionima priprema se raspad Srbije, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/todorovic-novim-regionima-priprema-se-raspad-srbije_137162.html;
<http://www.regnum.ru/news/polit/1377965.html#ixzz1H3InU38c> ;
<http://www.webarhimed.ru/page-321.html>

Zoran Milosevic

WHY THE STATES FAILING?

Summary

Consideration of states failing has become something usual. Thus, the Research Center The Fund for Peace and Carnegie Endowment for International Peace published a "Rating of the unstable states in the world" based on 12 criteria (demographic, economic, political, military, etc). First 20 countries, on the edge of collapse, are: Ivory Coast, Congo, Sudan, Iraq, Somalia, Sierra Leone, Chad, Yemen, Liberia, Haiti, Afghanistan, Rwanda, North Korea, Colombia, Zimbabwe, Guinea, Bangladesh, Burundi, Dominican Republic, Central African Republic ... Ukraine is ranked on 38 place, together with Syria, Ethiopia, Pakistan, Paraguay, and Egypt. The third group are Belarus, Azerbaijan, Russian (59 place), followed by Saudi Arabia, Turkey, Vietnam, Nigeria, Philippines, Iran and Cuba. As far as, Balkan is the most critical region in Europe. Especially, Bosnia and Herzegovina is the most possible candidate for desintegration. U.S. and the European Union just does not allow a referendum in which the Serbs and Croats voted for separation. In this way it is being held by force, it can not last forever. A similar situation exist in Macedonia, with the Albanians who are destabilizing factor, because they have the support of the United States and the European Union with its project of dividing of Macedonia, which when you take into account Kosovo, Croatia and Montenegro are getting anti-ortodox and anti-slovenian context.

From ancient times until today, there were and there are countries that are different from each other by their internal structure, social structure, the form of government and many other elements. Until the eighteenth century, power had religious (theological) character. Major role in its establishment and management had faith or religious community (the Church, the Islamic religious community ...). After the French Revolution occurred fall, not only old power but even God, and ideology took the place instead religion - some kind of secular religion whose

dogma is consecrated by people, or its best representatives, but not by God.

In this way, regardless of the variety of state forms, in all regions of the planet, ideology has become a major binding element in any country. It does not matter from where ideology comes from, whether from religious dogma (Iran for example) or a scientific, rational knowledge. In other words, the ideas had power over people's minds, and it is held state in life.

Romanov dynasty fell when the people, who had previously bringing glory of the Emperor, has lost faith in God and confidence in the Orthodox Church. Soviet Union collapsed, when the Communist ideology has lost dominance in the minds of people and the Communist Party lost confidence not only in the ordinary masses, but in the most of its members.

Very interesting view of the disintegration of the state presented a political scientist Alexei Mitrofanov. Specifically, he believes that the national idea created and maintained by the state, but now, money earning has become the national idea, which is from the standpoint of maintaining and developing countries unsustainable idea. "What is attractive for us? There are no ideas. We all say that it is necessary to divide the money, create a special authority. And what next? There are no ideas. We are sitting on huge resources and not allow anyone to approach them. No one is playing, and do not give any idea. And what we want? Our national idea has become - the battle for cash". So, in a society that gives rise to anomie, leads to its dissolution, but dissolution of the state.

Key Words: state, institutions, politics, national idea, anomie, disintegration Balkan, society